

L'APORTACIÓ DEL MARESME A LES DEMANDES DE LA CORONACIÓ DE FERRAN D'ANTEQUERA I D'ELIONOR D'ALBURQUERQUE ¹

El que es coneix com a «coronatge» és un dels impostos extraordinaris que, des de la Baixa Edat Mitjana, la monarquia rebia tant al Principat de Catalunya com a la resta de la Corona d'Aragó. La seva justificació teòrica era el sufragi de les despeses derivades de la coronació dels reis, però sovint es va imposar en moments cronològics que no coincidien amb aquest acte, de manera que gairebé sempre era una excusa per recaptar diners de forma extraordinària.

En el cas de Ferran d'Antequera, tanmateix, la demanda de l'impost i la coronació coincidiren. Si altres monarques catalanoaragonesos prescindiren de coronar-se fent una gran cerimònia, Ferran i la seva muller, Elionor d'Alburquerque, es coronaren a Saragossa el febrer de 1414 amb una fastuositat extraordinària, que, evidentment, ha de posar-se en relació amb la intenció del monarca d'utilitzar la cerimònia com a forma de legitimació de la seva entronització i de seu accés «anòmal» al poder, a través del Compromís de Casp. La coronació de Ferran d'Antequera fou concebuda com a forma de reafirmació del poder i del domini dels regnes després que s'hagués acabat amb l'alçament de Jaume d'Urgell; és prou significatiu que decidís coronar-se justament aleshores, quan ja feia gairebé dos anys que havia accedit al tron (2).

El terme «coronatge» per designar aquest impost és, però, posterior a l'època que ens ocupa. Fins a la primera meitat del segle xv, aquesta mena de demandes rebien, simplement, el nom de «demandes de la coronació» i, per tant, caldria reservar l'ús de «coronatge» a moments més tardans, un cop l'impost ja havia quedat definitivament fixat. Per ara, tanmateix, la manca d'estudis encara no ens permet determinar ni establir amb precisió quan podem considerar que fou així. Però, almenys en el cas del Principat de Catalunya, és evident que cal anar més enllà de 1419.

Les demandes de la coronació s'exigien –o, més pròpiament, es «demaven»–, almenys, a tots aquells que depenien de la corona o de l'església (homes d'església). Al llarg del segle xiv l'església catalana s'havia oposat, reiteradament, a contribuir-hi, al·legant que no hi tenia obligació, tot i que la Corona afirmava que tenia el dret d'exigir-les i que ho avalava una llarga tradició. Arran de les demandes de la coronació de Ferran d'Antequera i de la seva muller Elionor, l'església catalana acabà aconseguint d'arrençar de la Corona un pacte

o acord que establí què haurien de pagar tots aquells que depenguessin de l'església cada vegada que s'exigissin aquesta mena de demandes. Aquest acord és conegut com la Transacció de Sant Cugat, i fou signat el 1419, a Sant Cugat del Vallès, pel fill i successor de Ferran I, Alfons el Magnànim. La Transacció de Sant Cugat, però, que també regula el pagament de «maridatges» –demandes pagades en ocasió dels matrimonis reials– i que ja els anomena d'aquesta manera, no parla tampoc, encara, de «coronatges», sinó que continua referint-se, en tot moment, a «demandes de coronació» (3).

De les demandes de la coronació de Ferran i Elionor se n'han conservat, per al Principat de Catalunya, dos llibres de comptes (4), que es complementen amb els que ens han pervingut del comtat de Rosselló i de Cerdanya (5) i d'una part del regne d'Aragó (6). A més, també he pogut localitzar, entre les cartes reials de Ferran d'Antequera, uns altres comptes, fragmentats però completament reconstruïbles, que recullen les dades de la part restant del regne d'Aragó, del comtat d'Urgell i del vescomtat d'Àger, i del regne de València (7).

Tal com ja he donat a entendre, les demandes de la coronació, i després el coronatge, eren un impost directe de quota, és a dir, es pagava un tant per foc. La Transacció de Sant Cugat establí que els focs i homes d'església del Principat haurien de satisfer mig florí o cinc sous i mig per foc, tant per les coronacions dels reis com per les de les reines, és a dir, un florí o onze sous en total entre totes dues (8); i sabem, en efecte, que això ja és el que hom pagà el 1424, per exemple al Camp de Tarragona, per les demandes de la coronació d'Alfons el Magnànim i de la seva esposa, la reina Maria de Castella (9). Tanmateix, sabem ben poca cosa de quina era l'aportació habitual dels focs reials i de la seva evolució tant abans com després de la Transacció de Sant Cugat. En el cas de les demandes de la coronació de Ferran i Elionor –els comptes dels diversos territoris que componien la Corona d'Aragó ho evidencien (10)– sembla ser que els focs reials pagaven més que no pas els d'església, i tots els indicis fan pensar que, posteriorment, succeí el mateix. Però, per ara, no hem arribat a esbrinar, encara, per quina lògica es regien (11).

Fora del Principat de Catalunya, els comptes de les demandes de la coronació de Ferran d'Antequera i Elionor d'Albuquerque recullen les aportacions de cada vila o lloc amb xifres globals. A voltes, assenyalen si es tracta o no de llocs d'església i si, a més dels focs, reials o d'església, que contribueixen a aquest pagament global, n'hi ha algun de l'altre braç. En canvi, els dos registres del Principat recullen sovint, una a una, les aportacions de cada foc i la seva tipologia o categoria impositiva, cosa que els omple de molt més interès.

El primer dels dos llibres de comptes del Principat, més sistemàtic i estructurat, i organitzat per vegueries, recull el que cada lloc o foc s'obligà a pagar als recaptadors, amb anotacions que ens informen dels pagaments efectius. El segon, en canvi, agrupa diversos quadernets que recullen –encara que de manera geogràficament menys sistemàtica o organitzada–, les obligacions i pagaments

molt més detalladament, almenys pel que fa al cas concret que he analitzat, el del Maresme. Però, al capdavall, podem dir que les quantitats anotades al primer i al segon registre coincideixen. Tanmateix, com que el segon compte és més precís, hi podem trobar anomenats un a un, i més ben descrits pel que fa a la seva tipologia impositiva, alguns homes o focs que al primer registre apareixen agrupats.

Malauradament, però, ni tan sols l'anàlisi detallada del cas d'una zona concreta, com és el Maresme, no ens permet, o continua fent molt difícil, establir un paràmetre de quotes que sigui del tot vàlid, de manera que no podem arribar a descriure una dinàmica generalitzada de funcionament. Com que les dades que tenim arrenquen dels comptes de la recaptació, que donen molt poca informació, i no pas de les fonts dispositives o dels textos que podrien regular-les, ens trobem amb moltes excepcions inexplicables. A més, els comptes agrupen, conjuntament, en un sol concepte, la quantitat pagada tant per la coronació del rei com per la de la reina i, per tant, no podem ni comprovar si, en cada cas, foren o no quantitats simètriques.

Els dos comptes són complexos fins i tot a nivell global. No hi ha cap mena d'uniformitat en les anotacions relatives a les diverses vegueries, ni de vegades dins d'una mateixa. I, tal com el cas del Maresme mateix ens permet apreciar, mentre que de vegades les aportacions s'anoten foc per foc (vegeu, per exemple, el cas de Tiana, que reflecteix la dinàmica que és més general a tot el Principat), en alguns altres només coneixem la quantitat global que pagaren en conjunt, a cada lloc, cada mena d'homes, sense que s'especifiqui quin era el nombre de focs que representava (vegeu, com a exemple, els casos de gairebé tota la resta de llocs del Maresme).

A més a més, la complexitat dels comptes queda agreujada, encara –i, al Maresme, l'exemple de Tiana torna a ser-ne, de nou, el màxim exponent–, per les conductes fiscals diferenciades, que depenen d'allò que cada foc o fogater han de pagar segons la seva condició. Perquè, a més de focs reials i de focs eclesiàstics, ens podem trobar, i el cas del Maresme ho deixa ben palès, amb focs de ciutadà, amb focs de cavaller, amb focs de pagès, amb focs aloers, amb focs mitgers... I, per si això encara fos poc, sovint apareixen exempcions personals parcials, per exemple per pobresa, sobretot en el cas de les vídues.

Cal dir, tanmateix, que, a desgrat del desconcert, quan ens centrem en les dades de llocs concrets, com ara el Maresme, que aporten aquests registres, semblen poder-se intuir algunes dinàmiques. Però, a més, les dades tenen un valor afegit, perquè ens permeten veure la diversitat de drets, dominis i jurisdiccions que podien coexistir en un mateix àmbit i ens identifiquen amb noms concrets aquells que hi pertanyien.

Segons la suma global dels comptes del Principat, Catalunya aportà a les demandes de la coronació de Ferran d'Antequera i d'Elionor d'Albuquerque 14.898,5 florins 764 sous i 3 diners, és a dir, pràcticament 14.968 florins o unes

8.232 lliures –una quantitat, certament, poc rellevant–. D'aquests gairebé quinze mil florins, 710 florins 6 diners, equivalents a 7.810 sous 6 diners o a 390 lliures 10 sous 6 diners, quasi un 4,75% del total, es recaptaren entre els homes del Maresme. Les dades de cada lloc o parròquia queden recollides, amb detall, al llistat que incorporo al final de l'estudi. Però, en gran bloc, queden resumides en el quadre que segueix:

LLOC	CONTRIBUENTS	APORTACIÓ
Alella	homes d'església	90 florins
Argentona	aloers i homes d'església	70 florins
Canyamars i Dosrius	homes d'església	70 florins
Llavaneres	aloers, homes de ciutadà i d'església	56 florins
Mataró	homes d'església	81 florins
Premià	«homes del lloc»	100 florins
Teià	aloers i homes d'església	61,5 florins
Tiana	aloers, homes d'església, de pagès, de cavaller i mitgers	121,5 florins
Vilassar	aloers i homes d'església	60 florins
TOTAL		710 florins 6 diners

A més del cas de Tiana, que és el més ric en matisos, cal fer algunes observacions, almenys, sobre els homes del terme del castell de Mataró que contribueixen a les demandes de la coronació i sobre algunes particularitats del cas de Vilassar.

El 1414 el castell de Mataró era en mans dels hereus de Pere de Màrgens i, en concret, de Joaneta de Màrgens i d'Antoni de Torres, com a tutor del seu fill, Baltasar de Màrgens. Tot i que ja s'hi haguessin iniciat els primers passos de cara a la redempció, no era pas, encara, de patrimoni reial (12), i ens consta que els senyors del castell intentaren evitar que els homes del terme haguessin de pagar les coronacions. Joaneta de Màrgens assegurava que els homes del castell no havien pagat mai demandes de coronacions als predecessors de Ferran perquè n'estaven exempts, però els comissaris de les demandes al Principat, Joan Desplà i Lleonard de Sos, volien obligar-los a fer-ho. En conseqüència, Joaneta suplicà a Ferran d'Antequera que les hi fes sobreseure. Ens n'informa una carta del rei als comissaris, on Ferran els explicà que, de moment, a desgrat de les al·legacions dels de Màrgens, no havia volgut sobreseure les demandes a Mataró, amb carta o provisió patent, per tal de no derogar-les i que «no li fos tret a conseqüència». Ferran volia que, abans, Joan Desplà i Lleonard de Sos esbrinessin i li certifiquessin clarament si els homes del castell havien pagat o no en ocasions anteriors i que, en tot cas, li exposessin les raons que els havien induït a intentar forçar la gent de Mataró i de Llavaneres a contribuir a la seva coronació i a la de la seva esposa. Sabem que el monarca resolgué que, almenys de manera provisional, mentre no li arribés la resposta dels comissaris i fins que aquests no rebessin noves ordres,

les demandes fossin sobresegudes (13), però posteriorment no tenim notícia de la resposta dels comissaris ni de les possibles i ulteriors instruccions del rei, si és que n'hi hagué. Tanmateix, els comptes de les demandes ens permeten suposar que els senyors del castell se sortiren amb la seva, perquè, a Mataró i a Llanereres, les dues parròquies del terme del castell, només contribuïren a les demandes de la coronació els homes d'església, els aloers i els homes de ciutadà.

A Mataró, els homes d'església aportaren un total de 81 florins. Encara que, com hem dit i com il·lustra clarament el cas de Tiana, siguin més nombroses les excepcions que no pas la possible norma, les dades del Maresme ens podrien fer pensar que, com a norma més general, els homes d'església pogueren pagar 3 florins cadascun, de manera que podríem suposar que, al terme de Mataró, els homes d'església que contribuïren foren 27, o almenys entorn d'una trentena. En aquest cas concret no sabem pas, ni de lluny, el nom de tots; només coneixem els dels quatre que actuaren com a representants del grup: Ramon Falgueres, Antoni Portell, àlies Vilaseca, Jaume Espanyol i Pere Catà.

A Llanereres, ens trobem amb un cas semblant: quatre dels homes d'església (Pere Amat, Bernat Catà, Bernat Marquès i Jaume Moreres) pagaren 39 florins en nom de tots els focs d'església de la parròquia, cosa que, a 3 florins per fogater, podria traduir-se en uns 13 focs d'església. Tanmateix, si a Mataró només trobem homes d'església, sense excepció, a Llanereres, en canvi, hi figuren també un aloer, Guillem Catà, que paga 4 florins, i quatre homes de ciutadà (Pere Cantó, Andreu Satria de Sota-Riba, Antoni Tria i Pere Solà), que paguen 3 o 3,5 florins cadascun.

De la mateixa manera que sembla que, normalment, els homes d'església podrien haver pagat 3 florins, també podria semblar que, per norma general, els aloers en paguessin 4, com fan la majoria dels de Tiana. Però, un cop més, una ullada al recull de dades detallades del Maresme i, en particular, a les de Tiana, pot il·lustrar fins a quin punt és difícil definir cap paràmetre regulador.

Tant quan es tracta d'homes d'església com quan es tracta d'homes de ciutadà o, en alguns casos, d'homes de pagès o de cavaller, els comptes del Principat gairebé sempre els defineixen únicament així, tipològicament, i només molt excepcionalment ens diuen de quin depenen.

En el cas del Maresme, les excepcions també són rares.

A Tiana, trobem alguns homes del cavaller Hug de Vilafranca, alguns altres del pagès aloer Pere o Pericó Ferrer i, encara uns altres, compartits a meitats entre tots dos o bé entre el cavaller i Arnau Marí, de Tiana.

Pel que fa als homes d'església, tenim tres úniques excepcions, totes a Tiana: la de Pere Marc, el ferrer de la parròquia, que sabem que era «hom del bisbe de Barcelona»; la d'Esteve Montcerdà, també del bisbe de Barcelona; i la de

Guillemona, vídua de Guillem Vives, que, a més d'aparèixer com a «dona miserable» sabem que pertanyia al cambrer del monestir de Sant Cugat del Vallès.

Tanmateix, a Vilassar trobem un cas igualment interessant quan, en registrar el pagament dels aloers de la parròquia, hom assenyala i recorda que es tracta dels antics homes d'església que havien estat propis del prior de Sant Marçal del Montseny, tot i que ja feia gairebé mig segle que s'havien enfranquit. Aquest és, per tant, un testimoni immillorable de la conservació de la memòria històrica o de la perduració de llur consciència de grup i de singularitat cinquanta anys després de l'assoliment de la llibertat (14). Tot i que és només un d'aquests homes, Bernat Bonhivern «pus jove», qui s'ocupa de compondre i obligar els 24 florins que els pertoca pagar, conjuntament, a tots ells, els dos registres n'anomenen, un a un, un total de vuit. I, lògicament, els seus noms coincideixen, amb algunes absències, amb els dels homes que apareixen, el 1365, a l'acta d'enfranquiment o, el 1368, a la presa de possessió de Pericó Desbosc: Bonhivern, Eroles, Martí, Vidal, Tries o Satria, Julià, Morot i Castellar (15).

Però, a Vilassar, al costat dels antics homes de Sant Marçal, trobem també els noms de gairebé una dotzena d'homes d'església. En aquest cas, els llibres de comptes no ens diuen de qui depenen, però l'observació dels seus noms (Salvador Pons, Antoni Pere Ferrer, Pere Vendrell, Bernat Carbonell, Berenguer Saura, Antoni Vives, en Rivol, Pere Lledó, Bernat Campins, Bernat de Vella, Bernat Marc) permet reconèixer-hi els homes del veïnat del Sant Crist, que depenien, majoritàriament, del monestir de Sant Pol (16).

És obvi, per tant, que, més enllà del que puguin representar de cara a l'anàlisi de les demandes de la coronació de Ferran i Elionor, del seu funcionament i del seu mecanisme de recaptació, totes aquestes dades també poden tenir, a nivell local, un gran interès de cara a determinar i reconstruir el mosaic de jurisdiccions que convivien a casa nostra, sobretot en aquells casos en els quals no disposem de fonts alternatives per a fer-ho o quan cal recórrer a documentació dispersa i que, en conseqüència, difícilment ens permet obtenir dades sincròniques. Les que ens aporten els llibres de comptes de les demandes de la coronació de Ferran d'Antequera i Elionor d'Albuquerque poden ser també, certament, parcials o incompletes, però almenys tenen l'avantatge de la sincronia i de poder presentar-nos un panorama o l'estat de la qüestió prou general i uniforme.

Roser Salicrú i Lluch

DETALL DE LES APORTACIONS DELS LLOCS DEL MARESME
A LES DEMANDES DE LA CORONACIÓ DE FERRAN I ELIONOR
SEGONS LES DADES CONTINGUDES A ACA, RP, MR, 2537 i 2540 (17)

ALELLA		
- Homes d'església ¹⁸		90 florins ¹⁹
ARGENTONA		
- Tots els aloers i homes d'església de la parròquia ²⁰		70 florins ²¹
CANYAMARS I DOSRIUS		
- Homes d'església ²²		70 florins ²³
LLAVANERES		
Aloers		
- Guillem Catà, aloer		4 florins
Homes d'església		
- Homes d'església de la parròquia ²⁴		39 florins ²⁵
Homes de ciutadà		
- Pere Cantó i Andreu Satria de Sota-Riba, homes de ciutadà		7 florins ²⁶
- Antoni Tria, home de ciutadà		3 florins ²⁷
- Pere Solà, home de ciutadà		3 florins ²⁸
MATARÓ		
- Homes d'església ²⁹		81 florins ³⁰
PREMIÀ		
- Homes de Premià ³¹		100 florins ³²
TEIÀ		
- Homes d'església de la parròquia ³³		55 florins ³⁴
- Antoni Isern, aloer		4 florins ³⁵
- Pere Cabanyes, aloer miserable ³⁶		2,5 florins ³⁷
TIANA		
Aloers		
- Constança, vídua de Pere Barceló, aloera	3 florins 7 sous ³⁸	
- Joan Vinea ³⁹ , aloer	4 florins ⁴⁰	
- Pere Ferrer, aloer	4 florins ⁴¹	
- Guillem Cirera, aloer, per dos masos	8 florins ⁴²	
- Pere Descoll, aloer	4 florins ⁴³	
- Antoni Andreu, àlies Marí, pubill, aloer pobre ⁴⁴	3 florins ⁴⁵	
- Joan Pasqual, aloer	3 florins ⁴⁶	
- Guerau Marí, aloer	4 florins ⁴⁷	
Homes d'església		
- Guillem Perera, home d'església	3 florins ⁴⁸	
- Pere Marc, ferrer de Tiana, home d'església del bisbe de Barcelona ⁴⁹	3 florins ⁵⁰	
- Sança, vídua de Bernat Ricors, home d'església	2 florins ⁵¹	
- Guillemona, vídua de Guillem Vives, home d'església, del cambrer de Sant Cugat ⁵²	1,5 florins ⁵³	
- Bartomeu Mas, home d'església	2 florins ⁵⁴	

- Pere Ermengol, home d'església	3,5 florins ⁵⁵
- Bernat Fàbrega, home d'església	3,5 florins ⁵⁶
- Guillem Galceran, home d'església	2 florins ⁵⁷
- Francesc Serra, àlies <i>Lari</i> , home d'església	2,5 florins ⁵⁸
- Valença Bofilla, vídua d'Antoni Bofill, home d'església	2 florins 8 sous ⁵⁹
- Nadal Sesegleies, home d'església	2 florins 8 sous ⁶⁰
- Guillem Mateu, home d'església	2 florins ⁶¹
- Joan Martí, home d'església	2 florins 8 sous ⁶²
- Bernat Sareny ⁶³ , home d'església	3 florins ⁶⁴
- Jaume Pujol, àlies Rovira, home d'església	2 florins 8 sous ⁶⁵
- Gabriel Rovira, home d'església	3 florins ⁶⁶
- Antoni Mateu, home d'església	3 florins ⁶⁷
- Pere Codina, home d'església	1,5 florins ⁶⁸
- Esteve Montcerdà, home d'església, del bisbe de Barcelona ⁶⁹	1,5 florins ⁷⁰
- Bernat Ombert, home d'església	3 florins ⁷¹
- Miquel Marí, home d'església	3 florins ⁷²
- Valença, vídua de Jaume Marí, home d'església	2 florins ⁷³

Homes de pagès

- Eulàlia, muller de Francesc Gil, home de pagès	3 florins ⁷⁴
- Bernat Lampanys, home de Pere Ferrer, pagès	2,5 florins ⁷⁵
- Gabriel Mateu, home de Pere Ferrer, pagès	2,5 florins ⁷⁶
- Sança, muller d'Antoni Camp, àlies Bossera ⁷⁷ , home ⁷⁸ de Pere Ferrer, [pagès]	2 florins ⁷⁹

Homes de cavaller

- Valença Ametllera, vídua de Berenguer Ametller, home de mossèn Hug de Vilafranca, cavaller	3 florins ⁸⁰
- Bernat Joan, home de mossèn Hug de Vilafranca, cavaller	2,5 florins ⁸¹
- Francesc Pera, pubill, home de mossèn Hug de Vilafranca, cavaller	1,5 florins ⁸²

Mitgers

- Pere Mata, mitger de mossèn Hug de Vilafranca, cavaller, i d'Arnau Marí, de Tiana	2,5 florins ⁸³
- Guerau Giner ⁸⁴ , mitger d'Hug de Vilafranca i d'Arnau Marí	3 florins
- Bernat Pasqual, home de mossèn Hug de Vilafranca, cavaller, i de Pericó Ferrer, pagès	1,5 florins ⁸⁵

Homes sense definir

- Huguet de Palau	3 florins ⁸⁶
- Francesca, vídua de Berenguer Ametller	3 florins ⁸⁷
- Guillemona, muller de Francesc Godall	2 florins ⁸⁸

VILASSAR

Aloers

- Bernat Bonhivern ⁸⁹ , Guillem Eroles, Pere Martí, Ramon Vidal, Bartomeu Tries, Salvador Julià, Bernat Marot i Gabriel Castellar, aloers del terme del castell	24 florins ⁹⁰
--	--------------------------

Homes d'església i un aloer

- Salvador Pons, Antoni Pere Ferrer ⁹¹ , Pere Vendrell ⁹² , Bernat Carbonell, Berenguer Saura, Antoni Vives, en Rivol, Pere Lledó, Bernat Campins, Bernat de Vella, Bernat Marc, homes d'església, i Jaume Roudors, aloer	36 florins ⁹³
--	--------------------------

NOTES.

- 1.- Abreviatures utilitzades: ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó; «AEM» = «Anuario de Estudios Medievales»; ARV = Arxiu del Regne de València; C = Cancellaria; CR = Cartes Reials; CdA = Comptes d'Administració; f., ff. = foli, folis; MASM = Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró; MR = Mestre Racional; PMC = Patronat Municipal de Cultura; r = recto; reg. = registre; RP = Reial Patrimoni; SEM = Sessió d'Estudis Mataronins; v = verso.
- 2.- La coronació de Ferran d'Antequera –que, segons el cronista Zurita, fou la de «mayor pompa y solemnidad que se vio jamás en estos reinos» (J. DE ZURITA, *Anales de la Corona de Aragón*, ed. preparada per À. CANELLAS LÓPEZ, vol. V, llibre XII, capítol xxxiv (Saragossa 1974), p. 385)– queda extensament descrita a la «Crónica del rey don Juan el Segundo» de Galíndez de Carvajal (*Crónicas de los reyes de Castilla*, vol. II, «Biblioteca de Autores Españoles» 68 (Madrid 1953), pp. 358-360); a P. TOMICH, *Histórias e conquistas*, capítol XLVII, pp. 128-129 de la reimpressió facsímil de l'edició de 1534 amb índexs de J. SÁEZ RICO (València, Anúbar, 1970), o pp. 265-267 de l'edició de «La Renaixença» (Barcelona, 1886); a la *Crónica incompleta del reinado de Fernando I de Aragón* editada per L. VELA GORMEDINO, capítol XXVII (Saragossa 1985), pp. 45-49; a J. DE ZURITA, *Anales*, llibre XII, capítol xxxiv, pp. 384-388; a J. DE BLAN-CAS, *Coronaciones de los Serenísimos Reyes de Aragón* (Saragossa 1641), capítol IX, «De la Coronación del Rey Don Hernando el I llamado el Honesto», pp. 91-116, publicada també per M. TINTÓ SALA, *Cartas del baile general de Valencia, Joan Mercader, al rey Fernando de Antequera* (València 1979), pp. 305-318; i, sobretot, a la primera part de la crònica d'Alvar García de Santa María, la que abasta el període cronològic de 1406 a 1419 i que, tot i que actualment ja no ho sigui, és coneguda tradicionalment com la part «inèdita». El contingut d'aquesta crònica és recollit, parcialment, per Jerónimo de Blancas, però cal completar-lo amb D. FERRO, *Le parti inedito della «Crónica de Juan II» di Alvar García de Santa María* (Venècia 1972), pp. 97-134. A les festes de la coronació de Ferran d'Antequera s'hi han referit directament, a partir de les fonts cronístiques, I. MACDONALD, «A Coronation Service 1414», *Modern Language Review* (juliol 1941), pp. 351-368; F. VENDRELL DE MILLÀS, «Presencia de la comunidad judía en las fiestas de la coronación de Fernando de Antequera en Zaragoza», *Sefarad* 17 (1957), pp. 380-385; E. SARASA SÁNCHEZ, «Fernando I y Zaragoza (La Coronación de 1414)», *Cuadernos de Zaragoza* 10 ([1977]); *ídem*, «Aragón en el reinado de Fernando I (1412-1416). Gobierno y Administración. Constitución Política. Hacienda Real» (Saragossa 1986), pp. 82-86; i F. MASSIP BONET, «Imagen y espectáculo del poder real en la entronización de los Trastámara (1414)», a *El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI). XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, tom I, volum 3 (Saragossa, Gobierno de Aragón 1996), pp. 371-386. La coronació de Ferran I també ha estat analitzada, amb aportacions documentals inèdites, per M. TINTÓ, *Cartas*, pp. 63-80 i documents 22, 22 bis i 23; *ídem*, «A propòsit de la corona del rei Ferran d'Antequera», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* VIII (1980), pp. 143-148; i R. SALICRÚ I LLUCH, «La coronació de Ferran d'Antequera: l'organització i els preparatius de la festa», *AEM* 25/2 (1995), pp. 699-759, on podeu trobar esmentada la principal bibliografia complementària sobre les coronacions dels reis d'Aragó. Cal afegir-hi, tanmateix, almenys *Ceremonial de la consagración y coronación de los Reyes de Aragón*, 2 volums (Saragossa, Diputación General de Aragón 1992); P. BERTRAN ROIGÉ, «La pretendida coronación de Juan I y el estamento nobiliario de la Corona de Aragón (1391)», *Hidalguía* 240 (1993), pp. 691-703; M.A. ROCA MUSSONS, «Notas sobre la coronación de Martín I el Humano», a *El poder real*, pp. 451-458; i, per a l'establiment de termes comparatius a nivell europeu, J.M. BAK (ed.), *Coronations. Medieval and Early Modern Monarchic Ritual* (Berkeley-Los Angeles-Oxford, University of California Press 1990).

- 3.- El text de la Transacció de Sant Cugat és publicat, sencer, a *Cortes de los Antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña publicadas por la Real Academia de la Historia*, vol. XII, pp. 163-170. Però també en recull alguns fragments, dispersos, la tercera compilació de les *Constituciones y Altres Drets de Catalunya* (II, 1, 14, 1; II, 10, 2, 1-3; i II, X, 3, 1). Pel que fa a les demandes de la coronació de Ferran d'Antequera al Principat de Catalunya, a l'estat de la qüestió sobre aquesta mena de demandes i a la problemàtica amb l'església que culmina amb la Transacció de Sant Cugat, remeto a R. SALICRÚ I LLUCH, «Les demandes de la coronació de Ferran d'Antequera i d'Elionor d'Albuquerque al Principat de Catalunya. Una primera aproximació», en curs de publicació a M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *Fiscalidad real y finanzas urbanas en Cataluña (siglos XIII-XV)*, Barcelona, CSIC; sobre les mateixes demandes al regne d'Aragó, remeto a ídem, «Las demandas de la coronación de Fernando I en el reino de Aragón», *Aragón en la Edad Media* (volum en homenatge a la Dra. M. del C. Orcásteguï Gros), també en curs de publicació.
- 4.- ACA, RP, MR, 2537 i 2540. Vegeu R. SALICRÚ, *Les demandes*.
- 5.- ACA, RP, MR, 2538. Vegeu R. SALICRÚ, *Les demandes*.
- 6.- ACA, RP, MR, 2539 (regne d'Aragó «de la part de Ebro envés les partes de les muntanyes de Jaqua»). Vegeu R. SALICRÚ, *Las demandas*.
- 7.- Les cartes reials de Ferran, degudament ordenades de cara a la reconstrucció del compte, són ACA, C., CR Ferran I, caixa 28, núms. 3559, 3566, 3558, 3568, 3565, 3571, 3563 (1r foli), 3564 (1r foli), 3570 (1r foli), 3569, 3570 (2n foli), 3564 (2n foli) i 3563 (2n foli). Les xifres globals del regne de València –que, a la menuda, també són localitzables als llibres de comptes del seu batlle general de 1413 i 1414 (ARV, MR, CdA, 34, ff. 67r-71r pel que fa a les demandes de la coronació del rei, ARV, MR, CdA, 35, ff. 66r-71v pel que fa a les demandes de la coronació de la reina) i que es corresponen amb ACA, C., CR Ferran I, caixa 28, núms. 3569, 3564 i 3563 dels comptes fragmentats– les recull E. GUINOT, «El patrimoni reial al País Valencià als inicis del segle XV», *AEM* 22 (1992), p. 631. Per a les demandes al comtat d'Urgell i al vescomtat d'Àger, vegeu R. SALICRÚ, «Les demandes» i, per a les demandes al regne d'Aragó, vegeu, com ja he dit, ídem, «Las demandas».
- 8.- *Cortes*, XII, p. 164.
- 9.- Així queda de manifest a J. MORELLÓ BAGET, “Fiscalitat i finances de dues viles del Camp de Tarragona: Reus i Valls durant els segles XIV i XV”, tesi doctoral inèdita, en 2 volums, llegida a la Universitat de Barcelona el març de 1998, vol. I, pp. 229-230.
- 10.- Vegeu tant R. SALICRÚ, «Les demandes», com ídem, «Las demandas».
- 11.- Mentre que, per exemple, el 1481, a Mallorca, Ferran II pretenia exigir 11 sous barcelonesos o 1 florí per foc per cada coronatge (vegeu M. BARCELÓ CRESPI, «Coronatge i maridatge (1458-1516)», a *Homenatge a Antoni Mut Calafell, arxiver* (Palma de Mallorca 1993), p. 22), al primer quart del segle XVI, al bisbat d'Urgell, Prim Bertran hi observa conductes fiscals diferenciades (i, val a dir-ho, amb grans oscil·lacions) segons la condició de cada foc. Segons ell, els homes o focs aloers i franquers són els més gravats, ja que paguen 51 sous; els homes o focs reials en paguen 17; i els eclesiàstics continuen pagant-ne, només, 5 i mig –d'acord, encara, per tant, amb allò que preveia la Transacció de Sant Cugat–; vegeu-ho a P. BERTRAN I ROIGÉ, «La col·lecta del «coronatge» i «maridatge» al Bisbat d'Urgell (1522)», a *Miscel·lània de les terres de Lleida al segle XVI. Homenatge a Antonio Hernández Palmés* (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs 1995), separata de 20 pàgines sense numerar, p. 3.

- 12.- Vegeu, al respecte, R. SALICRÚ i LLUCH, «El plet entre els hereus de Pere de Màrgens i els primers passos per a la lluçió», *IX SEM* (1992), (Mataró, MASMM-PMC 1993), pp. 93-104, i ídem, «La lluçió de 1419 segons les primeres inscripcions del Castell de Mataró als llibres de comptes del Batlle General de Catalunya (1420-1421)», dins *XI SEM* (1994), (Mataró, MASMM-PMC 1995), pp. 63-72, i les referències i bibliografia que hi esmento.
- 13.- ACA, C., reg. 2389, f. 49r. 1415, febrer, 9. València.
- 14.- Un fet, aquest de la consciència de grup social diferent i de llur singularitat respecte als altres parroquians, que ja es pot constatar des de molt abans; cf. C. CUADRADA, *El Maresme medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV* (Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana 1988) [Premi Iluro 1987], p. 467. Sobre aquests homes de Sant Marçal del Montseny, vegeu, a més d'*ibidem*, pp. 461-469, I. TERRADAS, *El món històric de les masies. Conjectures generals i casos particulars* (Barcelona, Curial 1984), pp. 81-86; P. BENITO i MONCLÚS, «Violències feudals i diferenciació social pagesa. Els homes de Sant Marçal del Montseny a Vilassar i Argentona a la segona meitat del s. XII», *Fulls del MASMM* 37 (Mataró, abril 1990), pp. 15-27, i la bibliografia citada per ells.
- 15.- Vegeu, de nou, C. CUADRADA, *El Maresme*, pp. 468 i 509, i P. BENITO, *Violències*, Quadre 1, p. 18.
- 16.- Remeto, de nou, a C. CUADRADA, *El Maresme*, i també a P. BENITO i MONCLÚS, «Els homes de Sant Pol del veïnat del Sant Crist», *Fulls del MASMM* 41 (Mataró, octubre 1991), pp. 14-24.
- 17.- El llistat recull unitàriament les dades que contenen els registres 2537 i 2540, excepte quan es fan especificacions concretes. Cal advertir, tanmateix, que les dates de composició i d'obligació als pagaments figuren només al registre 2540. Pel que fa als noms dels contribuents, els presento d'acord amb la versió que figura als llibres de comptes, encara que normalitzats ortogràficament.
- 18.- Al registre 2540 consta que Pere Fornells i Berenguer Jonc foren els qui composaren i obligaren.
- 19.- 15 de gener de 1414.
- 20.- Segons el registre 1540 són Pere Puig, Antoni Lledó, Pere Bellot, Guillem Novell, Jaume Sabater, Pere Lentisclar, Francesc Mateu, Pere Raymir i Pere Fornells, àlies Viver, els qui composen i obliguen en nom propi i de la resta d'aloers i homes d'església.
- 21.- 18 de juliol de 1414. Segons el registre 2540 es pagaren 67 florins i Julià Bernat, aloer d'Argentona, en devia 3.
- 22.- Segons el registre 2540 foren Francesc Noguera, Antoni Padró, de Canyamars, Ramon Mir i Pere Roure, de Dosrius, homes d'església, els qui composaren i obligaren en nom propi i de la resta d'homes d'església de les dues parroquies.
- 23.- 22 de juliol de 1414. Guillem Bruguera quedà a deure 40 sous (3 florins 7 sous) i els 66 florins 4 sous restants es lliuraren en dos pagaments, un de 46 florins 7 sous 4 diners i l'altre de 19 florins 7 sous 8 diners.
- 24.- Segons el registre 1540 foren Pere Amat, Bernat Catà, Bernat Marquès i Jaume Moreres, homes d'església, els qui composaren i obligaren en nom propi i de la resta d'homes d'església de la parròquia.

- 25.- 21 de juliol de 1414.
- 26.- 21 de juliol de 1414.
- 27.- 23 de juliol de 1414.
- 28.- 23 de juliol de 1414.
- 29.- Segons el registre 2540 foren Ramon Falgueres, Antoni Portell, àlies Vilaseca, Jaume Espanyol i Pere Catà, homes d'església, els qui composaren i obligaren en nom propi i de la resta d'homes d'església de la parròquia.
- 30.- 20 de juliol de 1414.
- 31.- 15 de gener de 1414. Al registre 2540 consta que Jaume Botey i Miquel Boter foren els qui composaren i obligaren.
- 32.- Segons el registre 2537 paguen 93 florins 6 sous 9 diners i deuen 6 florins 4 sous 3 diners; 43 florins 6 sous 9 diners foren lliurats a en Ragardosa i 50 florins foren dipositats a la taula de canvi de Barcelona.
- 33.- Segons el registre 2540, Joan Rosselló i Berenguer Claramunt, homes d'església, composaren i obligaren en nom propi i de la resta d'homes d'església de la parròquia, «exceptats ciutadans de Barcelona».
- 34.- 14 de març de 1415.
- 35.- 15 de gener de 1414? El registre 2540 especifica que composa i paga realment.
- 36.- Només figura al registre 2540, al registre 2537 no hi apareix.
- 37.- 15 de gener de 1414?
- 38.- 40 sous. 7 de juliol de 1414.
- 39.- Viver al registre 2540.
- 40.- 8 de juliol de 1414.
- 41.- 9 de juliol de 1414. El registre 2540 especifica que fou la seva muller, Antígona, qui composà i obligà.
- 42.- 9 de juliol de 1414.
- 43.- 9 de juliol de 1414.
- 44.- Ho especifica així el registre 2540.
- 45.- 27 de juliol de 1414. Els obliga, per ell, Bernat Fàbrega; el registre 2540 especifica que n'és el tutor. Bernat Fàbrega, home d'església, apareix més endavant.
- 46.- 15 de gener de 1414? El registre 2540 especifica que composa i paga realment.
- 47.- 8 de juliol de 1414. Obligats i no pagats segons el registre 2537; el registre 2540 reitera que no s'han pagat.
- 48.- 15 de gener de 1414? Segons el registre 2537 paga a la taula de canvis de Barcelona i el registre 2540 especifica que composa i paga realment.
- 49.- Ho especifica el registre 2540.
- 50.- 9 de juliol de 1414.

- 51.- 9 de juliol de 1414. Segons el registre 2540, és home d'Arnau Marí.
- 52.- «Dona miserable» del cambrer de Sant Cugat; ho especifica el registre 2540.
- 53.- 9 de juliol de 1414.
- 54.- 27 de juliol de 1414.
- 55.- 27 de juliol de 1414.
- 56.- 27 de juliol de 1414. Anteriorment apareixia com a tutor d'Antoni Andreu, àlies Marí, aloer pobre.
- 57.- 27 de juliol de 1414.
- 58.- 27 de juliol de 1414.
- 59.- 27 de juliol de 1414.
- 60.- 27 de juliol de 1414.
- 61.- 27 de juliol de 1414.
- 62.- 27 de juliol de 1414.
- 63.- «Caney» o «Çaney» al registre 2540.
- 64.- 28 de juliol de 1414.
- 65.- 28 de juliol de 1414.
- 66.- 28 de juliol de 1414.
- 67.- 28 de juliol de 1414.
- 68.- 28 de juliol de 1414.
- 69.- Ho especifica el registre 2540.
- 70.- 28 de juliol de 1414. Obligats per Gabriel Mateu, que apareix després com a home de pagès.
- 71.- 27 d'agost de 1414.
- 72.- 27 de juliol de 1414. Segons el registre 2537, obligats i no pagats. El registre 2540 reitera que «són encara deguts» i que «encara no són pagats».
- 73.- 27 de juliol de 1414.
- 74.- 14 de juliol de 1414.
- 75.- 9 de juliol de 1414.
- 76.- 9 de juliol de 1414. Al registre 2537 Bernat Lampanys i Gabriel Mateu apareixen en un mateix assentament, amb una aportació de 5 florins, però el registre 2540 especifica que en paguen 2,5 cadascun.
- 77.- Àlies Besora al registre 2540.
- 78.- Dona de Pere Ferrer al registre 2540.
- 79.- 10 de juliol de 1414.
- 80.- 8 de juliol de 1414.

- 81.- 9 de juliol de 1414.
- 82.- Els obliga, per ell, Bartomeu Mas.
- 83.- 8 de juliol de 1414.
- 84.- 8 de juliol de 1414. Guillem Gener al registre 2540, que especifica que fou la seva muller, Constança, qui composà i obligà.
- 85.- 31 de juliol de 1414.
- 86.- 15 de gener de 1414? El registre 2540 especifica que composa i paga realment.
- 87.- 15 de gener de 1414? El registre 2540 especifica que composa i paga realment.
88. -15 de gener de 1414? El registre 2540 especifica que composa i paga realment.
- 89.- 12 de juliol de 1414. El registre 2540 especifica que fou Bernat Bonhivern, «pus jove», aloer que havia estat home propi del prior de Sant Marçal, qui, en nom propi i de la resta d'aloers que havien estat de Sant Marçal, composà i obligà els 24 florins.
- 90.- 12 de juliol de 1414.
- 91.- 14 de juliol de 1414. El registre 2540 especifica que foren Salvador Pons i Antoni Pere Ferrer, en nom propi i de la resta d'homes d'església i de l'aloer Roudors, els qui composaren i obligaren els 36 florins.
- 92.- Pere Vermea al registre 2540.
- 93.- 14 de juliol de 1414.